

**Ne yapay ne de akıllı:
Yapay zekayla ilgili
sorun**

Evgeny Morozov

30.03.2023

Gelin artık "yapay zeka" klişе terimini kullanımdan kaldıralım: ChatGPT örnütleri eşleştirmede iyi olsa da insan aklı bundan daha iyisini yapabilir.

Geçenlerde Elon Musk ve Apple'ın kurucu ortaklarından Steve Wozniak yapay zeka sistemlerinin geliştirilme sürecinin altı ay uzatılması çağrısında bulunan bir mektup imzaladılar. İmzalayıcıların niyetinde insanlığa fayda sağlayacağına inandıkları "Yapay Zeka Yazı" olarak tanımladığı sürece, uygun güvenlik önlemlerinin alınması şartıyla, insanlığın uyum sağlayabilmesi için zaman tanınması gerektiği amaçlandı. Bu önlemler arasında titizlikle denetlenen güvenlik protokolü engelleri de yer alıyor.

Tüm bunlar takdire şayan hedefler, fakat bu altı ayı harcamanın daha iyi bir yolu var: klişе "yapay zeka" yaftasını kamusal tartışmalardan söküp atmak. Bu terim, "demir perde", "domino teorisi" ve "sputnik sendromu" gibi tarihin çöplüğüne atılmış kavramlarla aynı yığına ait. Bilim kurgu tutkunlarına ve yatırımcılara çekici gelmesinden dolayı Soğuk Savaş'ın sonunda hayatta kalmayı başardı. Onların duygularını incitmeyi göze alabiliriz.

Gerçekte, şu anda "yapay zeka" olarak adlandırdığımız şey ne yapay ne de akıllıdır. Erken dönem yapay zeka sistemleri büyük ölçüde kurallar ve prog-

ramların hakimiyetindeydi, bu nedenle en azından "yapaylık" hakkında konuşmak mümkündü. Ancak herkesin gözdesi ChatGPT de dahil olmak üzere günümüzün yapay zeka sistemleri güçlerini gerçek insanların çalışmalarından alıyor: müzisyenler, programcılar ve yazarların yaratıcı ve profesyonel üretimleri şimdi medeniyeti kurtarma kisvesi altında kendilerine mal ediliyor. Buna taş çatlasa "yapay olmayan zeka" denebilir.

"Zeka" kısmına gelecek olursak, yapay zeka alanındaki erken dönem çalışmaların çoğunu finanse eden Soğuk Savaş dayatmalarının onu nasıl anladığımız üzerinde güçlü bir etki bıraktığını biliyoruz. Burada bir savaşta faydalı olabilecek türden bir zekadan bahsediyorum. Örneğin, modern yapay zekanın gücü örüntü eşleştirmede yatmaktadır. ChatGPT'nin arkasındaki teknoloji olan nöral ağların ilk askeri kullanımlarından birinin hava fotoğraflarındaki gemileri tespit etmek olduğu düşünüldüğünde bu durum hiç de şaşırtıcı değildir.

Ancak pek çok eleştirmenin belirttiği gibi zeka salt örüntü eşleştirmeden ibaret değildir. Genelleme yapabilme yeteneği de bir o kadar önemlidir. Marcel Duchamp'ın 1917 tarihli Çeşme adlı sanat eseri bunun mükemmel bir örneğidir. Duchamp'ın eserinden önce bir pisuvar yalnızca pisuvardı. Ancak bakış açısını değiştirerek onu bir sanat eserine dönüştürdü.

O anda Duchamp sanat hakkında genelleme yapabilmişti.

Genelleme yaparken hislerimiz, fikirlerin ve gündelik nesnelere yerleşik görünüşte "rasyonel" sınıflandırmalarını geçersiz kılar. Olağan, neredeyse mekanik örüntü eşleştirme süreçlerini askıya alır. Bu, savaşın ortasında yapmak isteyeceğiniz türden bir şey değildir.

İnsan zekası tek boyutlu değildir. Bu, 20. yüzyılın Şilili psikanalisti Ignacio Matte Blanco'nun çift mantık⁽¹⁾ diye adlandırdığı şeye dayanır: yani biçimsel muhakemenin statik, zamandan bağımsız mantığı ile duyguların bağlamsal, son derece değişken olan mantığın birleşimine. İlki uyumsuzlukları ararken, ikincisi onları silmekte acele eder. Marcel Duchamp'ın aklı pisuvarın banyoya ait olduğunu biliyor, kalbi ise bilmiyordu. Çift mantık, sıradan şeyleri nasıl özgün ve içgörülü şekillerde yeniden gruplandırdığımızı açıklar. Bunu sadece Duchamp değil, hepimiz yaparız.

Yapay zeka bu düzeye asla ulaşamayacaktır. Çünkü makineler, geçmiş, bugün ve geleceğin; tarihin, acı veren şeylerin ya da nostaljinin duygusuna (salt bilgiden ziyade) asla sahip olamazlar. Bunlar olmadan duygu da olmaz ve çift mantığı

⁽¹⁾ Bi-logic (ç.n.)

bileşenlerinden birinden yoksun bırakır. Bu durumda makine, münferit biçimsel mantığa hapsolür, böylece "zeka" kısmı da ortadan kalkar.

ChatGPT'nin kendince kullanım alanlarını yok sayamayız. Ansiklopedi olarak da kullanılabilen tahmin motoru olduğunu söyleyebiliriz. Şişe rafı, kar küreği ve pisuvarın ortak noktaları sorulduğunda, Duchamp'ın sanat eserine dönüştürdüğü gündelik nesnelere ait olduğu yanıtını verdi.

Ancak Duchamp'ın günümüz nesnelere hangerini sanat eserine dönüştüreceği sorulduğunda bu sefer akıllı telefonları, elektrikli skuterleri ve yüz maskelerini önerdi. Burada hakiki bir "zekaya" dair zerre kadar ışık yok. İyi çalışan ama öngörülebilir bir istatistik makinesi olduğunu söylemeliyiz.

"Yapay zeka" terimini kullanmaya devam etmenin tehlikesi, bizi dünyanın münferit bir mantıkla, yani son derece bilişsel, soğukkanlı bir rasyonalizmle işlediğine ikna etme riski taşımasıdır. Silikon Vadisi'ndeki birçok kişi zaten buna inanıyor ve bu inanç doğrultusunda dünyayı yeniden inşa etmekle meşgul.

Zira ChatGPT gibi araçların azıcık da olsa yaratıcı bir şeyler yapabilmesinin nedeni, eğitim setlerinin karmaşık duyguları, kaygıları ve her şeyiyle gerçekten var olan insanlar tarafından üretilmiş olmasıdır. Böylesine bir yaratıcılığın devam etmesini

istiyorsak, sadece veri merkezlerini ve makine öğrenimini değil, sanat, kurgu ve tarih üretimini de desteklemeliyiz.

Şu anda durum hiç de öyle değil. "Yapay zeka" gibi terimleri kullanımdan kaldırmamanın asıl tehlikesi, dünyayı öngörülebilir ve aptal hale getirirken insan zekasının yaratıcı ürünlerini görünmez kılmalarıdır.

Dolayısıyla "yapay zeka yazını" beklerken algoritmaları denetlemeye altı ay harcamak yerine, gidip Shakespeare'in *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nı yeniden okuyabiliriz. Böylece dünyamızın zekasını arttırmaya yönelik daha doğru olan şeyi yapmış oluruz.

Anarşist Kütüphane

Evgeny Morozov

Ne yapay ne de akıllı: Yapay zekayla ilgili sorun
30.03.2023

Çeviri: Rojen Zaman

İngilizce Aslı: The problem with artificial
intelligence? It's neither artificial nor intelligent

tr.anarchistlibraries.net